

Zavidna, L., Kyrych, N. & Mykolaichuk, I. (2019) Rozvytok pidpriemstva yak efektyvna platforma rezultatyvnosti ekonomichnoi systemy [Development of enterprise as effective platform of economic system performance]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 20, no. 1, pp. 118-130. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19zldres.pdf>

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕФЕКТИВНА ПЛАТФОРМА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Людмила Завідна*, Наталія Кирич**, Ірина Миколайчук***

*Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

вул. Коритнянська, 4, вул. Православна Набережна, 21А, м. Ужгород, 88020, Україна

e-mail: zldair98@gmail.com

д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5014-5564>

**Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: kaf_mv@tu.edu.te.ua

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування

***Київський національний торговельно-економічний університет

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

e-mail: mykirina@ukr.net

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7380-5000>

Article history:

Received: February, 2019

1st Revision: March, 2019

Accepted: April, 2019

JEL classification:

O10

O12

O21

P00

UDC:

005.936.3-043.86:330.342

Анотація. У статті розвинуто теоретичні та практичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства», конкретизовано його характер та особливості в управлінні підприємством. Визначено перманентність розвитку підприємства як обов'язковою умовою його ефективного функціонування на ринку, а інтенсивність, спрямованість та траєкторія розвитку визначається сукупністю факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. На основі аналізу теоретичних та концептуальних підходів теорії економічного розвитку та застосування базових засад процесного підходу запропоновано авторське формулювання поняття розвитку підприємства. Досліджено тенденції розвитку готельного господарства в системі національної економіки України, здійснено аналіз та оцінку фінансової діяльності підприємств готельного господарства та ідентифіковано фактори впливу на їх економічний розвиток, що дозволило визначити слабкі сторони їх діяльності.

Ключові слова: розвиток підприємства, розвиток економічної системи, соціально-економічна система (СЕС), економічний розвиток, управління підприємством, якісно-кількісні зміни, результативність, розвиток готельного господарства, потенціал.

Завідна Л., Кирич *Н., Миколайчук І. Розвиток підприємства як ефективна платформа результативності економічної системи [Електронний ресурс] / Людмила Завідна, Наталія Кирич, Ірина Миколайчук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2019. — Вип. 1 (20). — С. 118-130. — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19zldres.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Будь-яке підприємство є відкритою динамічною соціально-економічною системою, що перебуває у стані постійного розвитку від впливом якісних і кількісних змін. Зміни, що впливають на економічну, технологічну та соціальну складову управління підприємством, відбуваються постійно у суспільстві та підвищують вагомість теорії управління розвитком. Вміння внутрішньої структури підприємства вчасно та відповідно реагувати на різноманітні зміни зовнішнього середовища значною мірою впливає на конкурентні переваги цього підприємства у довготривалому періоді. Насамперед, це стосується питання підтримки підприємства у бажаному конкурентному стані, що вимагає від його керівників прийняття дієвих та ефективних рішень щодо його безперервного розвитку. Важливість розвитку підприємства як складного економічного феномену потребує його науково-методичного обґрунтування, викладу теоретичних та методичних положень, що у сукупності визначають його сутність, зміст та складові та у підсумку сприяють результативності розвитку підприємства в практиці управління. Пошук ефективного та дієвого механізму управління розвитком підприємства заради досягнення ним бажаних результатів залишається в полі зору науковців актуальною проблемою.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженням теоретичних та методологічних аспектів дослідження сутності, особливостей та процесу управління розвитком підприємств присвятили свої наукові роботи значна кількість вітчизняних й зарубіжних науковців, зокрема: Н. В. Афанасьєв, В. Д. Рогожин, В. І. Рудика [1], С. І. Бай [2], Н. П. Гончарова, О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко [3], Г. А. Дорошук [5], А. Р. Дунда [6], В. А. Забродський, М. О. Кізім [8], Н. В. Касьянова [13], В. Кифяк [15], О. Є. Кузьмін, Н. С. Станасюк [16], Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна [17], Ю. А. Плугіна [18], Ю. С. Погорєлов [19], Р. О. Побережний [20], О. В. Раєвнева [21], А. Л. Сабадирьова [23], О. М. Тридід [24] та інші.

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми

Незважаючи на вагомий науковий доробок з цього питання, проблема єдиного концептуального підходу до трактування сутності поняття «розвиток підприємства», конкретизації його характеру та особливостей в управлінні підприємством залишається за межею систематизованих та комплексних досліджень. Зокрема, більшість наукових праць присвячені переважно організаційній складовій розвитку, дослідженню чинників здійснення організаційних процесів при виробленні, прийнятті і реалізації управлінських рішень, підходів до побудови раціональних сучасних структур, а також виконанні робіт та реалізації різноманітних організаційних проектів та програм тощо. При цьому науковцями не достатньо уваги приділяється питанням результативності економічної системи в контексті розвитку підприємства.

4. Постановка завдання.

Акцентуючи увагу на окресленій проблематиці, доцільно більш ґрунтовно викласти теоретичні та концептуальні підходи до розуміння сутності поняття «розвиток підприємства» та запропонувати авторське бачення змісту даної дефініції як ефективною платформи результативності економічної системи. Окреслена проблематика потребує більш ґрунтовного дослідження результатів фінансової діяльності вітчизняних підприємств в Україні за галузевою ознакою та ідентифікації факторів впливу на розвиток їх господарської діяльності у декомпозиційному аспекті.

5. Виклад основного матеріалу.

До викладення сутності та змісту наукової категорії «розвиток підприємства» вітчизняні науковці у теоретико-прикладному контексті підходять по-різному. Зокрема, Н. В. Афанасьєв, В. Д. Рогожин, В. І. Рудика [1, с. 27], Н. В. Касьянова [13, с. 100] та В. Кифяк [15, с. 192] розглядають дане поняття як об'єктивну зміну якісних характеристик системи, що формуються як наслідок взаємодії підсистем, передумов, факторів та принципів, спрямованих на досягнення його пріоритетів та зумовлених фундаментальними законами природи. При цьому науковці виокремлюють три головних напрями таких змін: зростання масштабів споживання економічних ресурсів (кількісний аспект); зміни у складі елементів та їх поєднанні (структурний аспект); зрушення в споживчих характеристиках елементів, у їх індивідуальній та інтегральній корисності (якісний аспект) [1, с. 27].

Ю. С. Погорелов [19, с. 32] вважає, що головною ознакою розвитку підприємства можуть бути набуття ним нових можливостей та властивостей, якостей та характерних рис, що сприяють здатності виконувати нові функції та вирішувати принципово інші завдання. Результативність таких змін призводить до зміцнення конкурентних позицій та компетенцій підприємства задля протидії негативним впливам середовища. Інші науковці конкретизують поняття «розвиток економіко-виробничої системи» як процес її переходу у новий, більш якісний стан – шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури та складу, внаслідок чого відбувається підвищення ефективності її функціонування та здатність опиратися руйнівному впливу зовнішнього середовища [8, с. 72]. Доцільно зауважити, що за таких змін ускладнення структури і складу системи не завжди є ефективним результатом її функціонування, внаслідок зниження можливості здійснення контролю за окремими структурними складовими підприємства та зростання адміністративних витрат.

Р. О. Побережний [20, с. 91] наводить в якості визначальних ознак розвитку підприємства його циклічність і спіральність, що повинні враховуватися при формуванні системи управління розвитком з позицій економічної стійкості. Ю. А. Пługина [18, с. 194] стверджує, що сучасний розвиток підприємства здійснюється переважно на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій. Однак при цьому підґрунтям ефективного управління розвитком підприємства є специфіка та галузь його діяльності, а також попередньо досягнутий рівень розвитку компетенцій та ресурсних можливостей.

В сучасній управлінській теорії досить поширеними є різні синонімічні поняття, що ототожнюються з терміном «розвиток підприємства», до яких серед інших належать такі як «розвиток організаційний» та «організаційний розвиток підприємства». Зокрема, О. Кузьмін, В. Яцура та І. Грибик [25] під поняттям «розвиток організаційний» пропонують розуміти процес удосконалення для підприємства можливостей вирішувати різні проблеми та його здатність до оновлення в довгостроковій перспективі. У такому сенсі підприємство планує здійснювати свій розвиток за допомогою організаційних та технологічних покращень, підвищення ефективності управління, а також процеси навчання та розвитку персоналу. Подібний підхід знаходимо у праці А. Р. Дунської, яка обґрунтовує розвиток підприємства за трьома основними аспектами, що мають інноваційний характер: науково-технічний – базується на вдосконаленні якості продукції, технології або послуг за рахунок впровадження техніко-технологічних нововведень; ринковий – розширення сукупності споживачів, зростання частки ринку тощо; організаційний – зорієнтований на розвиток окремого працівника, групи, вдосконалення системи та процесів управління тощо [7].

Результати аналізу різноманітних наукових позицій щодо сутності категорії «розвиток підприємства» дозволив виокремити *чотири диференційовані групи поглядів* на економічний контекст даного поняття. У працях *першої групи* [3, 8] викладено позиції на розвиток підприємства як процесу покращення його діяльності,

тобто його змін у напрямі лише підвищення та прогресивності показників у порівнянні з попередніми, що виключає стани стагнації або деградації. Зважаючи на такий підхід, доцільно зазначити, що нинішні умови господарювання підприємств визначаються високим ступенем їх стохастичності, вимагаючи при цьому переходу в майже статичний стан, під час якого певні зміни на підприємстві дозволять здійснити перехід до іншого, більш якісного стану лише за сприятливого впливу зовнішнього середовища. З іншого боку, результати розвитку підприємства можуть мати й спадну траєкторію, щоб запобігти розгортанню кризових явищ, через зниження, наприклад, науково-технічного потенціалу або соціальної ефективності, якщо можливості і ресурси більше не можуть забезпечувати досягнутий на попередньому етапі життєвого циклу рівня результативності.

Науковці другої групи [2, 5, 7, 13, 17, 19, 21] під розвитком пропонують розуміти сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Зокрема, Т. Б. Надтока та Г. А. Какуніна [17, с. 565] зауважують, що перехід підприємства у новий якісно-кількісний стан у часі може бути як позитивним, так і негативним, що зумовлено різновекторним впливом факторів на процес розвитку. А О. В. Раєвнева [21, с. 108] зазначає, що розвиток підприємства характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переведення його в новий аттрактор функціонування як одну з альтернативних траєкторій. Подібне трактування поняття «розвиток підприємства» дозволяє зробити низку важливих теоретичних припущень:

1. Розвиток окремо взятої соціально-економічної системи (СЕС) будь-якого рівня ієрархії, зокрема підприємства, це процес динамічної зміни глобальних цілей системи, що зумовлюють життєдіяльність СЕС протягом досить тривалого історичного періоду.

2. Визначення глобальної мети розвитку є результатом діагностики внутрішніх граничних можливостей підприємства, конкурентного зовнішнього національного і світового оточення, а також існуючої парадигми розвитку споріднених (порівнянних за будь-якою ознакою) підприємств. Правильний вибір глобальної мети визначає успішність існування системи, оскільки вона стоїть на чолі цільової піраміди підприємства, формуючи цілі його функціонування.

3. Цілі функціонування підприємства необхідно розглядати як основний інструмент контуру регулювання управління розвитком системи. За допомогою своєчасного коригування цілей функціонування підтримується аттрактор розвитку підприємства, що обґрунтований вибором визначеної глобальної мети його розвитку. У рамках системи управління розвитком підприємства цілі функціонування можуть мати стратегічний, тактичний та оперативний характер і виступають інструментами блоку економічного управління.

4. Пріоритетні вектори функціонування підприємства можуть мати висхідну, спадну чи нейтральну (стагнаційну) спрямованість, що є, з одного боку, результатом сукупного впливу різноманітних факторів життєдіяльності підприємства, з іншого – джерелом протиріч як основи управління його розвитком.

Предметом досліджень *третьої групи авторів* [1, 2, 6, 20] є визначення розвитку як зростання розмірів підприємства та покращення певних показників його діяльності, що характеризує більш екстенсивний підхід, притаманний характеру функціонування підприємств в середині 80-х – на початку 90-х років ХХ ст., зумовленим відсутністю стрімкого динамізму зовнішнього середовища того часу та конкурентних умов. Ототожнювати розвиток підприємства лише зі зростанням кількісних параметрів є хибним підходом, оскільки зростанню характерні кількісні характеристики, тоді як розвитку – атрибутивні [6].

Погляди науковців [13, 23, 25] на природу розвитку підприємства, які

виокремлено в *четверту групу*, базуються на інтегрованому підході, що сформувався внаслідок набуття підприємством нових можливостей та властивостей для більш ефективного функціонування у сучасному ринковому середовищі, підвищення його гнучкості у вирішенні комплексу внутрішніх суперечностей та адаптивності до змін зовнішнього середовища.

Окремої уваги заслуговує науковий підхід, що базується на поєднанні впливу суперечностей внутрішнього середовища підприємства та впливу факторів зовнішнього середовища, за відсутності якого його розвиток припиняється [3]. За цим підходом інтенсивність розвитку підприємства обумовлює посилення та активізацію впливу певних зовнішніх імпульсів, а траєкторія його розвитку визначається на основі зовнішньої адаптивності та ділової компетенції. При цьому перманентний розвиток підприємства буде обов'язковою умовою його ефективного функціонування в певній галузі, а інтенсивність, спрямованість та траєкторія визначатиметься сукупністю впливу різноманітних факторів.

Отже, теоретичний аналіз існуючих наукових підходів виявив відсутність цілісної й узгодженої думки щодо трактування сутності поняття «розвиток підприємства». На основі аналізу теоретичних та концептуальних підходів теорії економічного розвитку та застосування базових засад процесного підходу запропоновано авторське формулювання поняття розвитку підприємства: «розвиток підприємства являє собою тривалий динамічний процес якісно-кількісних змін у діяльності підприємства, що трансформує його потенціал та забезпечує перехід до якісно іншого стану з метою підвищення його гнучкості та адаптивності до умов господарювання» [9]. Забезпечення розвитку підприємств повинно супроводжуватися постійною діагностикою факторів впливу на їхню господарську діяльність у декомпозиційному аспекті. Тому його аналіз та оцінку слід проводити з врахуванням сучасних умов та чинників, що визначають функціонування підприємств та впливають на їх економічний розвиток.

Загальна концепція розвитку підприємства як економічної системи базується на основі використання основних законів природного світу та формуванні законів розвитку економічної системи, серед яких науковці виокремлюють три базових закономірності: закон синергії, закон усталеності (самозбереження) та закон розвитку (табл. 1).

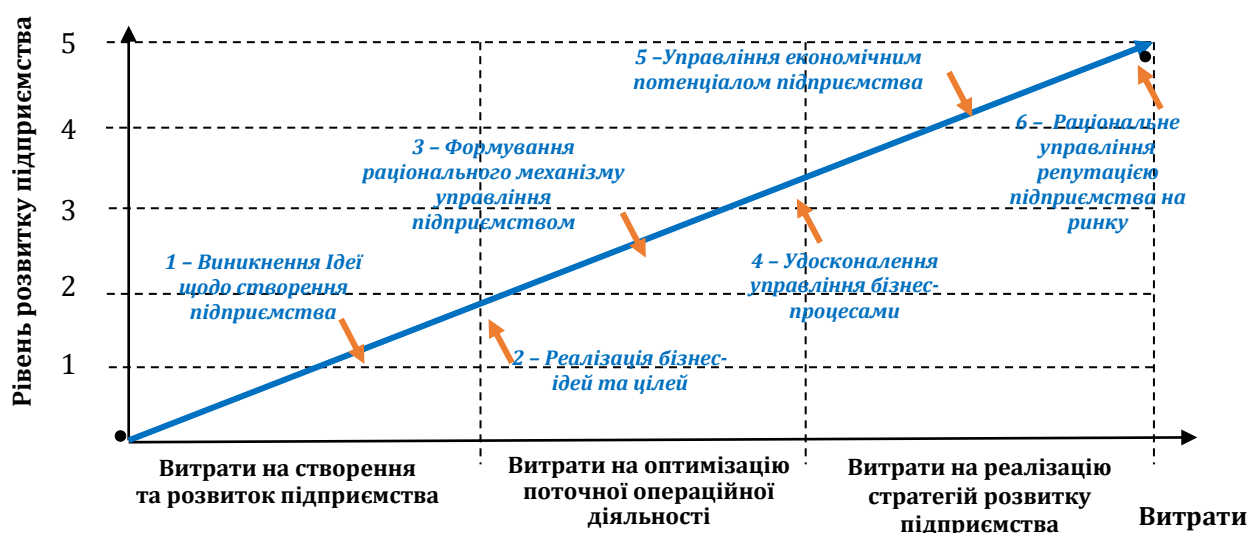
Таблиця 1. Закони функціонування та розвитку економічної системи

№ пор.	Назва	Формулювання
1.	Закон єдності аналізу та синтезу	Кожна система прагне налаштуватися на найбільш економічний режим функціонування в результаті постійної зміни своєї структури або функцій за рахунок постійного циклічного процесу аналізу-синтезу (індукції-дедукції).
2.	Закон розвитку	Кожна система в процесі свого розвитку прагне оптимальної самореалізації як цілого, так і складових своїх елементів на основі їх активності та динамічної рівноваги
3.	Закон усталеності (самозбереження)	Кожна динамічна система протистоїть внутрішнім і зовнішнім руйнуючим діям, прагнучи зберегти себе (вижити), і використовує для досягнення цього весь свій потенціал
4.	Закон синергії	Будь-яка складна динамічна система прагне отримати максимальний ефект за рахунок своєї цілісності; прагне максимально використовувати можливості кооперації для досягнення ефектів
5.	Закон інформованості – впорядкованості	Чим більше інформації є в розпорядженні системи про внутрішнє і зовнішнє середовище, тим ефективніше її прагнення до впорядкованості та самоорганізації
6.	Закон композиції та пропорційності (гармонії)	Кожна система прагне оптимального взаємного розташування частин та оптимального кількісного співвідношення між ними.

Джерело: складено та систематизовано авторами на основі [20, с. 91; 22, с. 1005].

Закон синергії відображає наявність системного ефекту, коли система з простої суми елементів переходить до дійсно системи, що має нову якість, що з філософської точки зору означає перехід кількісних змін системи у нову якість. Синергетика демонструє притаманність складній системі два стани рівноваги: стабільний (флуктуаційний характер змін) та стан нестійкості (поблизу точки біфуркації або моменту загострення соціальних та економічних процесів), в якому зовні незначні явища та процеси можуть викликати стрибкоподібну зміну системи. Закон усталеності означає, що кожна економічна система намагається досягнути самозбереження шляхом використання усього свого потенціалу (економічного, виробничого, соціального, людського, організаційного). Водночас механізм дії закону розвитку ґрунтується на проходженні кожною економічною системою всіх етапів життєвого циклу, на кожному з яких вона намагається набрати максимальний потенціал, що дорівнює сумі всіх ресурсів системи, причому потенціал кожного попереднього етапу впливає на наступний етап.

У цьому контексті доцільно запропонувати модель розвитку підприємства, що базується на витратах ресурсів. Bazуючись на запропонованій моделі розвитку підприємства (рис. 1), доцільно продемонструвати її економічну результативність на прикладі функціонування підприємств готельного господарства, що на сьогодні переживає безліч змін та трансформацій.

Рис. 1. Модель розвитку підприємства «витрати - результативність»

Джерело: складено авторами на основі [14, 24].

Сучасний стан розвитку готельної галузі країни характеризується невідповідністю наявного готельного господарства світовому рівню готельних послуг та сучасним вимогам споживачів. Результати дослідження розвитку готельного господарства в системі національної економіки країни показали, що, володіючи значною територією, відомими об'єктами культурно-історичної спадщини та різновидами ландшафту, частка України у світовому готельному господарстві у 2017 р. не перевищувала 0,6 %, що характеризує її більш як об'єкта, ніж суб'єкта глобального готельного бізнесу [4, 9, 10].

За даними табл. 2 необхідно зазначити, що загальна сума доходів готелів та аналогічних засобів розміщування у 2017 р. склала 7261479,6 тис. грн, з них 5406776,4 тис. грн – дохід від продажу номерів (плата за проживання), що у процентному співвідношенні становить 74,46 %. Наприклад, у 2014-2015 рр. операційні витрати всіх

готелів та аналогічних засобів розміщування перевищували доходи, частка яких склала 127,3 та 125,0 % відповідно, що характеризує їх збитковий стан розвитку. Щодо безпосередньої діяльності готелів, тут також спостерігається ідентична закономірність: частка доходу від продажу номерів у середньому за 2011- 2016 рр. коливається від 56,31 % у 2012 році до 74,57 % у 2016 році; частка операційних витрат у 2016 р. була майже найнижчою за досліджуваний період (86,75 %), окрім 2013 р. (85,35 %), тобто до початку політичної та економічної кризи в Україні.

Таблиця 2. Фінансові результати діяльності підприємств готельного господарства у 2011–2017 рр.

Колективні засоби розміщування	Роки	Доходи від наданих послуг ¹ , всього, тис. грн	У тому числі		Операційні витрати, всього	
			від продажу номерів, тис. грн	% від доходу	тис. грн	%
Готелі та аналогічні засоби розміщування, всього	2011	4459754,0	2908102,2	65,21	4043211,1	90,66
	2012	6960083,2	3246308,3	46,64	4475983,9	64,31
	2013	5851483,9	3645768,9	62,31	4994004,6	85,35
	2014	3404439,0	2135689,4	62,73	4334237,0	127,3
	2015	5112138,8	3203315,1	62,66	6389408,7	125,0
	2016	5784279,4	4316879,8	74,63	5056463,5	87,42
	2017	7261479,6	5406776,4	74,46	5049797,3	69,54
з них готелі	2011	3910589,8	2738846,3	70,04	3627369,8	92,76
	2012	5429820,6	3057559,3	56,31	3979653,4	73,29
	2013	4562285,8	3044324,1	66,73	4360033,7	95,57
	2014	3129234,3	2040351,3	65,20	4040607,6	129,1
	2015	4794875,2	3105643,9	64,77	6141283,1	128,1
	2016	5620868,6	4191399,2	74,57	4876030,9	86,75
2017	7048825,0	5239719,3	74,33	4897684,5	69,48	

¹Без ПДВ, акцизів і аналогічних платежів

Джерело: складено авторами на основі [4, 9, 10].

За даними табл. 3, економічна діяльність підприємств готельного господарства за досліджуваний період була збитковою до 2017 року, коли підприємства отримали прибуток у розмірі 820,9 млн грн.

Таблиця 3. Чистий прибуток (збиток) підприємств тимчасового розміщування й організації харчування у 2011–2017 рр.

Роки	Чистий прибуток (збиток), млн грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн
2011	-692,4	59,3	655,5	40,7	1347,9
2012	-984,3	57,4	692,1	42,6	1676,4
2013	-1416,7	58,4	647,8	41,6	2064,5
2014 ¹	-6641,9	58,5	319,6	41,5	6961,5
2015 ¹	-6874,9	71,6	670,6	28,4	7545,5
2016 ¹	-1983,1	71,4	1505,5	28,6	3488,6
2017 ¹	820,9	59,6	998,9	40,4	178,0

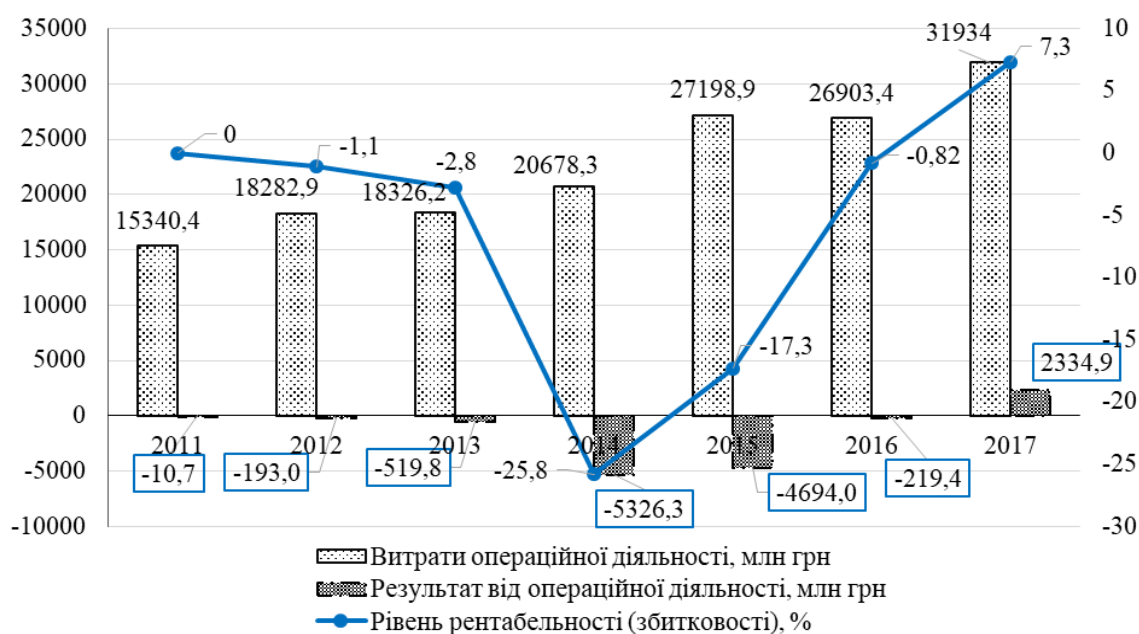
¹Без урахування результатів діяльності тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розраховано авторами на основі [4, 11].

У 2016 році збиток склав – 1983,1 млн грн, але по відношенню до 2015 року він скоротився на 71,2 %. Найбільший збиток був у 2015 році – 6874,9 млн грн. Однак сформована й позитивна тенденція щодо скорочення кількості збиткових підприємств, частка яких у 2013 році їх частка за 4 останні звітні періоди скоротилася на 1,2 % і

склала у 2017 році 40,4 %.

Відповідно, операційна діяльність підприємств тимчасового розміщування й організації харчування у 2011–2016 рр. була нерентабельною, найбільший рівень збитковості припав на 2014 рік – 25,8 % (рис. 2).

Рис. 2. Рентабельність операційної діяльності підприємств тимчасового розміщування й організації харчування у 2011–2017 рр.

¹Без урахування результатів діяльності тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: побудовано на основі [4, 9, 11].

Починаючи із 2017 року, спостерігається позитивна тенденція розвитку підприємств тимчасового розміщування й організації харчування, рентабельність діяльності яких становила 7,3%. Подібна тенденція продовжується у діяльності підприємств даної галузі і досі. Головними зовнішніми факторами впливу на такі результати стали міжнародні, політичні та економічні зміни, що призвели до зростання попиту населення на послуги готелей, а також розвиток різноманітних форм туризму.

6. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Отже, дефініція «розвиток підприємства» є базовою основою і ефективною платформою результативності змін економічної системи, що володіє широким спектром видових проявів, типів і форм розвитку. Проведений аналіз фінансових результатів діяльності підприємств готельного господарства протягом 2011–2017 рр. дозволив визначити «больові точки» в їх діяльності. Основними слабкими сторонами більшості проаналізованих підприємств є незадовільний фінансовий стан, обумовлений високим рівнем заборгованості, низькою рентабельністю (або збитковістю) внаслідок високих витрат, нераціональною структурою активів. Нині на ринку функціонує висока частка підприємств готельного господарства, які не представляють особливої цінності для своїх власників, отже, рішення щодо інвестування у їх подальший розвиток ними не приймаються, якщо для нього немає ніяких інших прихованих причин. З огляду на це ключовими показниками соціально-економічного розвитку збиткове або низькорентабельне підприємство має обирати ті, що сприятимуть виходу з кризи та підвищенню його ринкової стійкості, що може стати предметом подальших наукових досліджень.

Author details (in Russian)

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ПЛАТФОРМА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Людмила Завидная*, Наталья Кирич**, Ирина Миколайчук**

*Ужгородский торгово-экономический институт КНТЭУ

ул. Коритнянская, 4, Православная Набережная, 21А., г. Ужгород, Закарпатская область, 88020, Украина

e-mail: zldair98@gmail.com

д.э.н., доцент, профессор кафедры менеджмента туристического и гостинично-ресторанного бизнеса

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5014-5564>

** Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя

ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина

e-mail: kaf_mv@tu.edu.te.ua

д.э.н., профессор, заведующий кафедрой менеджмента и администрирования

***Киевский национальный торгово-экономический университет,

ул. Куото, 19, г. Киев, 02156, Украина

e-mail: mykirina@ukr.net

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7380-5000>

Аннотация. В статье развиты теоретические и практические подходы к определению понятия «развитие предприятия», конкретизированы его характер и особенности в управлении предприятием. Определена перманентность развития предприятия как обязательным условием его эффективного функционирования на рынке, а интенсивность, направленность и траектория развития определяется совокупностью факторов внешней и внутренней среды. На основе анализа теоретических и концептуальных подходов теории экономического развития и применения базовых принципов процессного подхода предложена авторская формулировка понятия развития предприятия. Исследованы тенденции развития гостиничного хозяйства в системе национальной экономики Украины, осуществлен анализ и оценка финансовой деятельности предприятий гостиничного хозяйства и идентифицированы факторы влияния на их экономическое развитие, что позволило определить слабые стороны их деятельности.

Ключевые слова: развитие предприятия, развитие экономической системы, социально-экономическая система (СЭС), экономическое развитие, управление предприятием, результативность, развитие гостиничного хозяйства, потенциал.

Author details (in English)

DEVELOPMENT OF ENTERPRISE AS EFFECTIVE PLATFORM OF ECONOMIC SYSTEM PERFORMACE

Liudmyla Zavidna*, Nataliia Kyrych**, Iryna Mykolaichuk***

*Uzhhorod Trade and Economics Institute of Kyiv National Trade and Economics University

Corinth, str., 4, Orthodox Quay, str., 21A, Uzhgorod, Transcarpathian region, 88020, Ukraine

e-mail: zldair98@gmail.com

D.Sc., Associate Professor, Professor of the Department of Management of Tourism and Hotel and Restaurant business

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5014-5564>

** Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine

e-mail: kaf_mv@tu.edu.te.ua

D.Sc., Prof., Department of Management and Administration

***Kyiv National University of Trade and Economics,

19, Kioto str., Kiev, 02156, Ukraine

e-mail: mykirina@ukr.net

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7380-5000>

Abstract. *The article develops theoretical and practical approaches to the definition of the notion «development of the enterprise», specifies its character and features in the management of the enterprise. Permanent development of the company as a necessary condition for its effective functioning in the market is determined, and the intensity, direction and development trajectory are defined by a set of factors of the external and internal environment. On the basis of the analysis of theoretical and conceptual approaches of the theory of economic development and application of the basic principles of the process approach, the author proposes own formulation of the concept of enterprise development. The tendencies of the hotel industry development in the system of the national economy of Ukraine are researched, the analysis and evaluation of financial activity of hotel industry enterprises was made and the factors influencing their economic development were identified, which allowed to determine the weaknesses of their functioning.*

Keywords: *enterprise development, economic system development, socio-economic system (SES), economic development, enterprise management, qualitative and quantitative changes, performance, development of hotel industry, potential.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19zldres.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Zavidna, L., Kyrych, N. & Mykolaichuk, I. (2019) Rozvytok pidpriemstva yak efektyvna platforma rezultatyvnosti ekonomichnoi systemy [Development of enterprise as effective platform of economic system performance]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 20, no. 1, pp. 118-130. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19zldres.pdf>

Використана література:

1. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия [Текст]: монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудика. – Харьков : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.
2. Бай С. І. Розвиток організації: політика, потенціал, ефективність: монографія. /С. І. Бай. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2009. – 280 с.
3. Гончарова Н. П. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку: монографія / Н. П. Гончарова, О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко та ін.; заг. ред. О. С. Федоніна. – К.: КНЕУ, 2006. – 288 с.
4. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Дорошук Г. А. Управління організаційним розвитком: теоретичні та концептуальні основи : монографія / Г. А. Дорошук; під ред. С. К. Харічкова. – Одеса : Бондаренко М. О., 2016. – С. 196.
6. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» [Електронний ресурс] / С. П. Дунда. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/ppei /2011_32/Dunda.pdf
7. Дунська А. Р. Інноваційна стратегія як сучасний інструмент управління розвитком підприємства [Електронний ресурс] / А. Р. Дунська. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20101008/5_dunska.htm
8. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим.– Харьков : Бизнес Информ, 2008.– 72 с.
9. Завідна Л. Д. Управління стратегічним розвитком підприємства готельного господарства [Текст]: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Завідна Людмила Дмитрівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – Київ, 2018. - 39 с.

10. Завідна Л. Д. Готельний бізнес: стратегії розвитку [Текст] : монографія / Л. Д. Завідна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. - 600 с.
11. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (Форма № 2 за 2011–2017 рр. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/emitent>
12. Інноваційний розвиток підприємств сфери торгівлі: світові тенденції та практика в Україні : монографія / [С. А. Давимука, Л. І. Федулова, Н. М. Попадинець та ін.]; за заг. ред. С. А. Давимуки; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». – Львів, 2016. – 432 с.
13. Касьянова Н. В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: концепція, моделі та методи: монографія / Н. В. Касьянова. – Донецьк: НАН України, ін-т економіки пром-сті ; СПД Куприянов В. С., 2011. – 374 с.
14. Кирич Н. Б. Критерії та показники оцінювання ефективності підприємств в умовах територіального об'єднання / Н. Б. Кирич, С. М. Співак, І. П. Миколайчук // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2017. – № 4(82). – С. 51-58.
15. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства» / В. Кифяк // Економічний аналіз. – Тернопіль, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 190–194.
16. Кузьмін О. Є. Оцінювання рівня розвитку промислового потенціалу та формування стратегій його нарощування (галузевий аспект) / О. Є. Кузьмін, Н. С. Станасюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 14. – Ч.1. – 2017. – с. 168-172.
17. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна // Управленческие технологии в решении современных проблем развития социально – экономических систем: Монография / За загал. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк, ДВНЗ «ДонНТУ». – 2011. – С. 564 – 569.
18. Плугіна Ю. А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю. А. Плугіна // Вісн. економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2011. – № 36. – С. 193–196.
19. Погорєлов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю. С. Погорєлов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Київ, 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 30–34.
20. Побережний Р. О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування / Р. О. Побережний // Вісник національного технічного університету «ХПІ». – Харків, 2012. – № 13. – С. 90–100.
21. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О. В. Раєвнева. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
22. Раєвнева Е. В. Развитие социально-экономической системы: содержательный аспект / Е. В. Раєвнева // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. вип. 192, том 4. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – С. 1003–1009.
23. Сабадирьова А. Л. Інноваційний розвиток організаційної структури потенціалу промислового підприємства. / А. Л. Сабадирьова. – Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - № 6. – Т. 2. – С.280-283.
24. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : монографія / О. М. Тридід. – Харків : ХДЕУ, 2002.– 364 с.

References

1. Afanasev, N. V., Rogozhin, V. D. & Rudika, V. I. (2003) *Upravlenie razvitiem predpriyatiya: monografiya. [Management of enterprise development: monograph]*, Kharkov: INZHEK, 184 p. (in Ukrainian)

2. Bai, S. I. (2009) Rozvytok orhanizatsii: polityka, potentsial, efektyvnist: monohrafiia [*Development of organization: politics, potential, efficiency: monograph*], Kyiv: Kyiv. Nat. Torg.-economical. University Press, 208 p. (in Ukrainian)
3. Honcharova, N. P., Fedonin, O. S. & Shvydanenko, H. O. (2006) Upravlinnia pidpriumstvamy: suchasni tendentsii rozvytku: monohrafiia [*Enterprise Management: Contemporary Development Trends: Monograph*], Kyiv: KNEU, 288 p. (in Ukrainian)
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsiinyi sait [State Statistics Service of Ukraine: official site]. – Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Doroshuk, H. A. (2016) Upravlinnia orhanizatsiinym rozvytkom: teoretychni ta kontseptualni osnovy: monohrafiia [*Management of Organizational Development: Theoretical and Conceptual Foundations: Monograph*], Odesa : Bondarenko M.O. 196 p. (in Ukrainian)
6. Dunda, S. Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «rozvytok pidpriumstva» [Theoretical approaches to the definition of «enterprise development»]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/ppei /2011_32/Dunda.pdf
7. Dunska, A. R. Innovatsiina stratehiia yak suchasnyi instrument upravlinnia rozvytkom pidpriumstva [Innovative strategy as a modern management tool for enterprise development]. – Available at: http://www.confcontact.com/20101008/5_dunska.htm
8. Zabrodskiy, V. A. & Kizim, N. A. (2008) Razvitie krupnomasshtabnykh ekonomiko-proizvodstvennykh sistem [*Development of Large-Scale Economics and Production Systems*], Kharkov : Biznes Inform, 72 p. (in Ukrainian)
9. Zavidna, L. D. (2018) *Upravlinnia stratehichnym rozvytkom pidpriumstva hotelnoho hospodarstva* [Management of the strategic development of the hotel business enterprise]: (PhD Thesis), Kyiv National University of Trade and Economics.
10. Zavidna, L. D. (2017) *Hotelnyi biznes: stratehii rozvytku: monohrafiia* [*Hotel business: development strategies : monograph*], Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics, 600 p. (in Ukrainian)
11. Zvit pro finansovi rezultaty (Zvit pro sukupnyi dokhid) (Forma №2 za 2013–2017 rr. [Statement of financial results (Cumulative income statement) (Form number 2 for 2013-2017)] Available at: <https://smida.gov.ua/db/emitent>
12. Davymuka, S. A, Fedulova, L. I. & Popadynets, N. M. (2016) Innovatsiinyi rozvytok pidpriumstv sfery torhivli: svitovi tendentsii ta praktyka v Ukraini: monohrafiia [*Innovative development of enterprises in the sphere of trade: world tendencies and practice in Ukraine: monograph*], Lviv : DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy», 432 p. (in Ukrainian)
13. Kasianova, N. V. (2011) Upravlinnia rozvytkom pidpriumstva na osnovi kumuliatyvnoho pidkhodu: kontseptsiiia, modeli ta metody: monohrafiia [*Management of enterprise development on the basis of the cumulative approach: concept, models and methods: monograph*], Donetsk: NAN Ukrainy, in-t ekonomiky prom-sti ; SPD Kupryianov V.S., 374 p. (in Ukrainian)
14. Kyrych, N. B., Spivak, S. M. & Mykolaichuk, I. P (2017) Kryterii ta pokaznyky otsiniuvannia efektyvnosti pidpriumstv v umovakh terytorialnoho obiednannia [Criteria and indicators of the estimation of the efficiency of enterprises in the conditions of a territorial association]. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series «Economic Sciences»*, no. 4(82), pp. 51-58.
15. Kyfiak, V. (2011) Teoretychni osnovy vyznachennia katehorii «rozvytok pidpriumstva» [Theoretical Foundations of Definition of «Development of Enterprise»]. *Economic Analysis*, Vol.2, no. 4(82), pp. 190–194.
16. Kuzmin, O. Ie. & Stanasiuk, N. S (2017) Otsiniuvannia rivnia rozvytku promyslovoho potentsialu ta formuvannia stratehii yoho naroshchuvannia (haluzevyi aspekt) [Estimation of the level of development of industrial potential and formation of

- strategies for its development (branch aspect)]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, Vol.14, p. 1, pp. 168-172.
17. Nadtoka, T. B. & Kakunina, H. A. (2011). Sotsialnyi rozvytok promyslovoho pidpryemstva ta mekhanizmy yoho upravlinnia [*Social development of an industrial enterprise and its management mechanisms*]. Upravlinnski tekhnologii u rishenni suchasnykh problem rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system: monohrafiia [*Management technologies in solving modern problems of socio-economic systems development: monograph*]. Donetsk: Vyd-vo DonNTU, pp. 564 – 569.
  18. Pluhina, Yu. A. (2011) Intelktualnyi rozvytok: sutnist poniattia [Intellectual development: the essence of the concept]. *Vysnyk economy of transport and industry*, no. 36, pp. 193–196.
  19. Pohorielov, Yu. S. (2012) Katehoriia rozvytku ta yii ekspleinarnyi bazys [The category of development and its exploration basis]. *Theoretical and applied issues of economics*, Vol.27, p. 1, pp. 30–34.
  20. Poberezhnyi, R. O. (2012) Osnovni napriamky rozvytku pidpryemstv mashynobuduvannia [Main directions of development of mechanical engineering enterprises] *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"*, no. 13, pp. 90–100.
  21. Raievniva, O. V. (2006) Upravlinnia rozvytkom pidpryemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli: monohrafiia [*Management of enterprise development: methodology, mechanisms, models: monograph*], Xarkiv : INZhEK, 496 p.
  22. Raevneva, Ye. V. (2004) Razvitie sotsialno-ekonomicheskoy sistemy: sodержatelnyy aspekt [Development of the socioeconomic system: a meaningful aspect]. *Economics: problems of theory and practice: collection of scientific works*, Vol.27, p. 4, pp. 1003-1009.
  23. Sabadyrova, A. L. (2011) Innovatsiinyi rozvytok orhanizatsiinoi struktury potentsialu promyslovoho pidpryemstva. [Innovative development of the organizational structure of the potential of the industrial enterprise]. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, no. 6, p.2., pp. 280-283.
  24. Trydid, O. M. (2001) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm stratehichnoho rozvytku pidpryemstva: monohrafiia [*Organizational-economic mechanism of strategic development of the enterprise: monograph*], Kharkiv: KhDEU, 364 p.

© 2019 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

